

SBURĂTORUL

REVISTĂ = LITERARĂ = ȘI = ARTISTICĂ

IN ACEST NUMAR:

<i>E. Lovinescu</i> . . .	Victor Eftimiu	<i>Alexandrina Scurtu</i>	Isidora
<i>G. Roșcă</i>	La fereastră	<i>I. Petrovici</i>	N. Iorga
<i>Caton Theodorian</i>	Sărutarea unei...	<i>Victor Eftimiu</i>	Pădurea de trandafiri

Cronica Ideilor: Intrebări neliniștitoare de *D. Nanu*; **Cronica Teatrală**: Înșiră-te mărgărite și Instinctul de *L. Rebreanu*; **Cronica Artistică**: **Expoziția Grigore Manea** de *F. Șirato*.

Însemnări: Un ordin de zi al lui *Gabriel d'Annunzio*; **Concurs de piese ocazionale**; **Bibliografie**.

= APARE = SĂMBĂȚĂ =

Editura ALCALAY.]

UN LEU

SBUKATORUL

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

COLABORATORI:

Zaharia Bărsan, Al. Cazaban, G. Cair, Radu Cosmin, Maria Cunțan, N. Davidescu, V. Demetrius, I. Dragoslav, Victor Eftimiu, Elena Farago, Ion Săn-Giorgiu, Ion Al. George, Otilia Ghibu, I. Gorun, G. Gregorian, E. Lovinescu, M. Lungeanu, Virgiliu Moscovici, A. Moșoiu, Constanța Marino-Moscu, A. Măndru, Liviu Marian, Claudia Mișlian, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Maria Pamfile, Hortensia Papadat-Bengescu, Dragoș Protopopescu, I. Petrovici, Al. Raliy, L. Rebreanu, Eugen Relgis, Marcel N. Romanescu, G. Rotică, Radu D. Rosetti, H. Sanielevici, Alexandrina Scurtu, F. Șirato, Al. T. Stamatiad, G. Stratulat, Caton Theodorian, A. Toma, Ada Umbră, T. Vianu, I. C. Vissarion.

ABONAMENTE:

UN AN LEI 50 — ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, profeși și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

S **JRATORUL** se găsește de vânzare la toate librăriile și chioscurile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la Librăria Alcalay & Co. și la administrația revistei.

Administrația: Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe pe adresa d-lui E. Lovinescu, str. Câmpineanu, 40.

A A P Ă R U T

L. REBREANU

CALVARUL

O povestire de actualitate extrem de interesantă,
cu peripeții palpitate, într'un volum elegant
de peste 250 pagini.

6 LEI

EDITURA ALCALAY

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director: E. LOVINESCU

VICTOR EFTIMIU

— Am citit mai întâiu *Înșiră-te Mărgărite* lui Lovinescu, care sceptic și descurajator ca întotdeauna, mi-a spus: «Poți s'o prezinți; nu se gajează la nimica...»

Victor Eftimiu (în *Rampa*):

Istoria literară va înregistra, în sfârșit, că d. E. Lovinescu a descurajat de la literatură pe d. Victor Eftimiu...

Reluarea poemului dramatic al d-lui Victor Eftimiu, e un fel de revizuire. După zece ani se ridică o nouă generație de ascultători, iar în noi se deșteaptă o conștiință mai severă. Scăpați din emoția neprevăzutului și a surprinderii, ne censurăm cu plăcere: în severitate găsim semnul cel mai sigur al progresului. Timpul se schimbă. Trebuie să ne schimbăm și noi cu dânsul. Evoluția merge în sensul negației trecutului. Renegându-ne, aducem o dovadă de maturitate. Vremea usucă de la sine cu mâna ei rece: o ajutăm însă și noi. Eternei schimbări și pulverizări i se adaugă și un mobil lăuntric: nevoia de a fi și sufletește în spiritul prefacerii universale.

* * *

Am ascultat totuși cu plăcere poemul d-lui Victor Eftimiu. E cea dintâi confruntare cu timpul vorace. Nu l'a înghițit: dovada unei valori pozitive. Acum opt ani a plăcut însă mai mult prin latura feerică. Și nu mă gândesc la ciorchinii tinerilor ascultători. Ei își vor avea totdeauna puterile virgine ale spiritului îndreptate spre misterul basmelor. Mă gândesc la cei ce fac opinia publică. Impresionase feeria: evocarea lui Alb-Impărat, a lui Făt-Frumos, și a Ilenei-Cosinzene. Mai impresionase și lirismul tineresc al «mărului de aur» sau al versurilor de dragoste. Acum, feeria a rămas ca un fond firesc și necesar; iar

lirismul s'a scuturat puțin ca un element facil și caduc. A pășit însă în primul plan spiritul modern și ironic ce însufletește basmul și concepția originală a Smeului și a lui Făt-Frumos. O interpretare nouă și o justiție nouă. Nu însă și o mare creațiune. În Smeu e numai o fărâma din sufletul răzvrătit al lui Satan. Vrea să-și croiască o împărăție. Atât. Nu vrea să răstoarne ordinea eternă a lumii. E un plebeu ce-și reclamă lotul lui din stăpânirea pământului. E ciclopul unui ideal terestru. Făt-Frumos, dimpotrivă, umblă după o himeră poetică: își limitează idealul la posesiunea unei femei. Pe amândoi îi învâluie legenda: pe unul îl idealizează și pe altul îl năpăstuește. E marea nedreptate a tuturor legendelor. *Inșiră te Mărgărite* e uneori protestarea împotriva acestei nedreptăți: Smeul o aruncă în versuri energice. Alteori, e punerea într'o lumină ironică a felului cum se urzesc legendele.

Limitat la o lume de basm, și deci la un decor feeric, în care se perindă mai mult siluete de cât ființe vii și complexe, poemul d-lui Victor Eftimiu și a regăsit și frăgezimea și originalitatea. E cu mult deasupra unei feerii; nu are însă puterea și amploarea unei creațiuni. Eroii lui nu trăesc în basmul șters și convențional; nu pășesc însă nici pe pământ în carne și oase. Plutesc în nelămurita și grațioasa lume a fanteziei poetice.

* * *

Nimănui nu i s'ar putea aplica mai bine teoria „ta-
cultății principale 1)“ a lui Taine ca d-lui Victor Eftimiu. În *fantezie* avem cheia ce-i desleagă personalitatea literară: o situație și o limitare. Lirism fără pasiune; teatru fără observație puternică. Opera lui multiplă și inegală se explică numai prin fantezie. D. Victor Eftimiu are cea mai bogată fantezie din literatura noastră. O avea, de sigur, și Anghel: mai fină, mai spirituală și mai artistică.

Dar fantezia lui Anghel se îndrepta spre amănunt, spre imagine, spre culoare și spre sonoritate. Anghel era un miniaturist. Fantezia lui nu s'a ridicat la construcție. S'a încercat abia în *Cometa*. Valoarea *Cometei* stă însă tot în amănunt. Fantezia d-lui Victor Eftimiu e, dimpotrivă, con-

1) „La faculté maitresse“.

structivă. Pornind de la *Inșiră-te Mărgărite*, în care se joacă atât de fericit prin lumea basmelor, interpretând și modernizând venerabile legende, ea se lărgeste și se umflă până la vasta și haotica alcătuire a *Cocoșului negru*. O fantezie susținută și organică; drojdie ce dospește și crește aluatul unei opere încheiate. Nu cunoaște de cât defectul abundenței și al excesului. Fantezia poetului sparge formele literare, se revarsă; lunecă în amănunte multiple ce acopăr obiectul principal. Din instinctul simetriei arhitectonice și din beția înălțimei se uită în florituri, în ornamente, în cornișe și în acrotere încărcate. Din deviația fanteziei încântată de sine, au ieșit cele două acte de prisos din *Inșiră-te Mărgărite*, și prin stăruința unei continuități inutile, domnița cea mai mică a lui Alb-împărat apare sub forma Zinei florilor pentru a face și desface firul unei povestiri ce nu ne interesează. Prin aceeași intemperanță a fanteziei pe stufosul copac al *Cocoșului negru* a crescut vâscul actului al II și III, contradictorii ca înțeles, deși bogate în amănunte poetice. Prin același exces de fantezie, Prometeu apare în actul al cincilea sub forma lui Christos: apropiere fericită și măreață. Strică însă formulei dramatice și iluziei teatrale.

Opera d-lui Victor Eftimiu este deci plină de seva unei fantezii fecundante; și oricât ar părea de variată și inegală se reduce la o unitate elementară. Necăutând în ea ceeace poetul nici n'a încercat să dea, ea stă în picioare prin virtutea unei facultăți care nu e, desigur, cea dintâi în ordinea literară, dar care este totuși impunătoare prin amploarea ei: *fantezia constructivă*.

E. LOVINESCU

La fereastă

Luzg deschisă stă fereasta; dintr'o margine de soare
Peste-orașul mic de munte cu grădinile în floare
Iși răvarsă de pe culme ziua ultima-i splendoare.

Lângă mine la fereastă stai și-un cuib de rândunică
Mă-l arăți strângându-mi mâna, cu iubire, 'n mâna-ți mică,
Pe când ochii mei departe urmăresc cu dor plutirea
Unui vultur ce se pierde despiciând nemărginirea.

G. ROTICĂ

Sărutarea unei... Berneze

Un compatriot, un pribeag : un prieten, trăia de câteva luni în Oberland și îl credeam pierdut dintre noi. Deunăzi înse-
nina pe malurile Lemn-ului, fericit ca un scăpat din pușcărie
și vorbăreț ca un repatriat. De trei seri îl întâlnesc regulat
într'un cerc de români, sârbi și belgieni, ce se adună la Casino.

Aseară, mai limbut ca totdeauna, ne dăruî cu istorisirea
aceasta pe care o însemnez și eu cu mai puțin talent și mai
slabă culoare, de cât avea și punea cel ce fusese eroul ei.

* * *

Dacă e un loc din Elveția care să-mi fi plăcut mai mult
și'n care să mi se fi urât mai rău, apoi acela e Berna. Când
ajungi în orașul acesta jumătate aruncat pe-o înălțime, jumătate
în matca verde a Aarului; jumătate medieval și modern, jumă-
tate rustic și muntencesc; cu poduri grațioase pe râul spumos;
cu arcadele, cișmelele de piatră și faimoasele lui ceasornice
în turla cu sulji; când privești cununa albă a munților veșnic
ninși și îți aerisești plămâni din răsufierea brădetului, nu se poate
să nu îți simți ochiul mulțumit și sufletul îmbătat.

Ah! dacă în orașul acesta din care, deseori, mi-am clădit
o inchipuită vilă pe culmea Gurten-ului, sau mi-am făurit o că-
suță cu balconașe, de vale, lângă râul ce își fărâmă apele în
zăgazuri înalte, dacă ar trăi o lume mai bună, mai generoasă, și de
s'ar vorbi altă limbă de cât cea nemțească, pe care o mai și
poceste, frumos ar mai fi. Și tot ar mai merge, dacă nu te-ai
mai izbi de niște obiceiuri și de niște deprinderi ce te lasă
ulmit și te jignesc.

Dar când sfârșești de admirat și te cobori între oameni,
uite cum e Berna : Ca să îți faci o părere de viața publică, du-te
într'un concert, într'o berărie, intră la cafenea. Cântă o muzică,
sunt flinșe, — dar te-ai băgat într'o temniță. Notele plâng, pe
oameni nu-i vezi, și soarele e ținut afară de căderea unor pe-
dele groase ce astupă ferestrele. A asculta o vioară, a ceti un
ziar, a îți desfăta familia, ori a bea o cafea, sunt lucruri ce acolo
nu se îngăduiesc de cât într'ascuns. Ești în pensiuie. Să te
ferească păcatele să cazi bolnav, că prețul mâncării tale merge,
deși în odăiță nu îți s'o aduce de cât o ceșculiță cu lapte numai
și chiar dacă doctorul îți oporunci să nu mănânci nimic. La bărbier
du-te fără să cutezi să pui mâna pe piepten, ori să îți cureți

măinile la lighean, că plătești câte treizeci de centime pentru o pieptănătură pe care ți-ai făcut-o singur și pentru că ți-ai limpezit puțin mâinile, ori ți-ai spălat haina de murdăria ce ți-a făcut-o tot meșterul stropindu-te cu spumă pe când îți săpunea barba. Într'o familie să nu cauți prietenie ori refugiu pentru suflet. Vizitele displac, prietenia nu se cunoaște și ospitalitatea e pedepsită. Cât despre morala berneză, întrece tot ce ipocrizia omenească poate închipui. O pereche de amorezați n'are voie să ia casă, apartament, ori odale cu chirie, dacă nu înfățișează actul de cununie. Dar femeia poate subfinchiria drăguțului ei, fără ca morala să mai aibă de suferit !

Însă toate astea s'ar uita. Ce nu le iert bernezilor, e cum m'au făcut să sufăr în ziua de 11 Noembrie, a armistițiului celui mare. Patru din cinci părți ale pământului aștepta cu tremur în inimă această zi premergătoare a păcii și fiecare om se pregătea cum s'o sărbătorească mai frumos între semeni de aceeași simțire. Numai bernezii n'au găsit nimic în sufletul lor pentru a da strălucire zilei; numai d'aci n'a pornit nici un imn la cer.

N'am văzut un steguleț, n'am zărit o floare, n'am auzit un cântec în ceasurile când pe restul globului lumea se îmbăta de fericire. Adevărat că la geamul agenției de telegrame Radio s'au ivit câteva flori și pe harta războiului isprăvit cu izbânda onoarei și a dreptății a căzut un frumos buchet de garoafe albe și roșii, legat c'o bogată panglică albastră, pe când alături se vedeau câteva stegulețe deasupra portretelor lui Wilson, Foch și Clemenceau și printre ele și micuțul nostru tricolor curajos și neastâmpărat, ce mi s'a părut mare. Dar acolo nu era Berna. În Berna am văzut femei cari s'au cernit după Kaiser-ul. Și nimeni nu le-a sfâșiat rochile de pe ele. În Berna o încercare de manifestare pe uliță a internașilor francezi și belgieni a avut drept urmare că a doua zi internașii n'au mai avut voie să iese după opt seara. Și nimeni n'a protestat.

*
*
*

Cu toate astea, în această Berna, necăjită, ursuză și acră, cum era la 11 Noembrie, către seară când vream să mă întorc acasă scârbit, iată că nu știu de unde, de sub o arcadă pe semne, se ivește silueta unei femei tinere, mlădioase și vii, cum nu întâlnești una la mie aci. După ce roți priviri cercetătoare în jurul ei și se încredinșă că n'o vede nimeni, trecu strada în vârful picioarelor ei mici, îmi tăie calea și de sub o pălărie albă ca fulgul, doi ochi negri îmi zâmbiră prietenește pe când deasupra unei vulpi suite până subt bărbie, o gură mică-mică și roșie-roșie, îmi zise deslegat și drăguț, într'o franțuzească nu tocmai curată :

— Domnule, vrei să te sărut.

Pe care om, fie el făt-frumosul din povești, necum pe un trecător plictisit, nu l'ar fi măgulit o asemenea dorință arătată de o femeie cu astfel de ochi și astfel de gură :

— La dispoziția dumatăle, domnișoară, răspund eu după ce minutul de surprindere trecuse, și răsând. Dar iertare, cum îți-a venit dumatăle pofța asta, așa din senin? Persoana mea se simte măgulită, însă se teme de vre-o confuzie... Pe mine, în adevăr, vreți...?...

— Da, da, — îmi răspunse atunci, și lăsă să-i pice mâna dreaptă, ce ținea capul vulpei cu ochi de porțelan peste spinarea cumetrei încolăcite în jurul gâtului ei goluț, făcând să se ivească poteca unui sân pe care lumina electrică îl arăta în toată splendoarea lui albă: Pe dumneata, pentru dumneata și... spre a sărbători armistițiul.

— Ar trebui, — întâmpin eu, vrând să fiu șiret și poate, nemulțumitorul, așteptând ca favoarea să mă vizeze mai de-a dreptul, — să știi dacă și eu împărtășesc pofța dumatăle de a sărbători armistițiul.

— O! domnule, hohoti ea atunci, cu un răs de protestare ce părea a'mi spune că'mi cunoaște sufletul până la fund și'mi ține inima în palmă.

— Dumneata? mai pun eu, cătând s'o jicnesc cât mai pușin, dumneata o... o berneză, poate o... o... o nemțoaică?

— Ei și ce e? îmi răspunse atunci, dând răsului ei toate voile. Uite, vrei să spăl obrazul orașului și... să fac nebunii. Și fără altă vorbă, dar foarte drăgălaș, zicând așa își trecu mâna pe sub brațul meu și începu să mă împingă glumeț pe trotuarul ce prindea o pojghiță de gheață, în cât mă pomenii alunecând pe fâșia de asfalt, cu ea cu tot, ca un băiat sburdalnic, ca un ștrengar desmăjat.

Să mai spun, cum pe urmă, m'a plimbat într'o țopăială prin tot orașul, cum m'a făcut să urc până sus la Schänzli, unde înțeleneau soldași cantonași în vederea grevelor, cum de-acolo, ne-am săniat amândoi pe povârniș până la Schanze, de se uitau la noi posomorâșii bernezi ca la comedie, cum într'un răs și într'o glumă, ea încălzindu-și născiorul în umărul meu, am trecut, fără să știu când, podul de la Kirchenfeld și cum, apoi, am poftit-o la un concert dintr'un entresol cu perdelele lăsate unde cântau niște țigani unguri? Să mai spun cum mi-a risipit tot urâtul de peste zi cu glumele ei pe socoteala tineretului bernez, vărât cu nasul în paharele de bere și privind hoștește, pe sub sprâncene, la grația ei, ori de perechile nesărate ce se giugiuliau, cu pudoare, pe canapelețe pierdute pe sub becuri electrice ascunse în manșoane de mătase pestriță; cum n'a vrut să mă lase să cheltuesc și n'a primit de cât un grog, fiindcă sorbise prea mult frig pe afară și n'ași fi vroit să se aleagă cu gripa pe urma unei fapte nevinovate? Să mai spun cum?... Nu, c'ar fi prea lung.

Vremea trecuse repede ca un torpilor. Câte ceasuri se făcuseră nu mă întrebasesm. Ea singură puse frâu petrecerii și privindu-și ceasornicul se ridică și'mi zise:

— Sunt zece și un sfert. Hai!

— Hai! dacă-i tîşa, îmi spusei eu. Aventura începea să fîgăduiască și mi plăcea să mă las în voia ei. Și, firește, mă supusei.

La tramwaiul din Bubenbergrplatz, tovarășa mea sări într'un vagon de fumători — atenție delicată ce nu mi scăpă și sacrificiu, fiindcă tușea — și pe cînd eu scosesem bănușii de bronz să plătesc, întrebînd-o din ochi pentru ce direcție, ea spuse conductorului :

— Waber-dorf !

— A ! departe, exclamai eu.

— Și mai departe încă, puse ea, privindu-și vîrfurile degetelor roze, ce și înmănușa de zor. Dar drumul mi se păru mai nimic și nici nu știu cînd ea îmi prinse mîna și ne dădurăm jos. Acolo însă începu o adevărată alergătură, căci urcam spre stația funicularului și pînă la ea aveam de întins la un deal bunicel. Inșă nu asta o făcea să dea fuga ci faptul că ceasornicul luminos din turnul pavilionului de așteptare, arăta că nu mai erau de cît șapte minute pînă la plecarea celui de pe urmă tren de munte.

În vagonul gol, și pe din'afară încuiat de mîna prevăzătoare a conductorului conștiințios, ne găsirăm singuri. Și mă încerca o temere.

— Unde mă duci, frumoasă seducătoare ? o întrebaiu. Ai uitat oare de legile cantonului : fără act de...

— Psst, făcu, luîndu-mi mîna într'a ei, acum desmănușată, mică și caldă. Nu de asta mi-e mie. Stau la o femeie bună, care mi-e ca o mamă, o geneveză, o romandă, care mă iubește și mă apară. Mă gîndesc ce-o să zică ea despre mine ! Domnule, stau de doi ani la dînsa și niciodată...

Vorbe de astea ași mai auzit, presupun ? Pretenții de castitate ridicate în preajma alcovului, v'au făcut să rîdeși de multe ori, nu e așa ? Dar trebuia să fi auzit glasul cu care fuseseră spuse vorbele de ea, ca să fi înțeles de unde porniau. Ori cît de extraordinar mi se păru lucrul, nu mi îngăduii nici c'o umbră să pun la îndoială cuvîntul ei. Îmi insuflase o încredere ce nimic n'ar fi putut-o ciătina. Și sunt unele întâmplări din viață cărora nici nu trebie să le cauți explicare.

În vreun sfert de ceas eram sus, pe Gurten. Lăsarăm de o parte marele hotel, ce din înălțime privește Aarul și toată Berna, terasa cu copaci desfrunziți și mesele de vară, făcute piramidă și puse la iernatec sub un umbrar. Și apucarăm pe-o potecuță de picior, pînor pietruit și pierdut în întuneric, pe care mergeam dus de mîna de fata asta ce rîdea de nu mai putea cînd nimeream prin gropi ori mă împiedecam de vreo rădăcină. Joc vesel ce nu fu de cît scurt și el. Premergătoarele unui prînz ales nu par niciodată prea lungi unui gustător pretențios. Căci pe fetița asta începusem s'o privesc ca pe-o bunătate rară, ca pe-o bomboană savuroasă, la care te uși mult, pe care o adulmecii îndelungat și din care nu guști de cît ciupind cu dinții, ori legumind câte puțin.

Intr'un suflet, și cam gâfâind, ajunserăm dinaintea unei căsuțe în palantă, cu un cat și o mansardă țuguiată, cu streșini adămbritoare, balcoane largi și un caer alb ce se înălța pe coș în sus. Ascunsă între brazii argințați de brumă și luminată dintr'un singur ochiu roș din mansardă, părea incrustația unei picturi izbușite pe o cutie de fildeș. O cheiță nichelată se învârti în broască, atingerea unui năsturel electric făcu lumină într'o sălișă și intrarăm într'o odaie slab luminată de o candelă tot electrică, pusă subț o umbreluță galbenă, cu de toate cochete împrejur și o masă pe care se vedea un ceainic acoperit cu un șervețel, un pahar cu picior de argint și o farfurioară cu pesmeți.

— Nu uita niciodată, zise însoțitoarea mea privind serviciul de ceai și imbinându-și puțin sprâncenele, ceea ce arăta, că, de două-trei ceasuri de când hoinăream împreună, întâia oară încerca o împotrivire lăuntrică. Și scoțându-și pălăria — cu capul gol era o adevărată frumusețe — și însoțindu-și cuvintele cu un zâmbet de încredere pentru ce-i zicea capul să facă, mă pofti să stau pe canapea și alunecă pe ușă după ce mi șopti, ca unui copil căruia i se urâște curând:

— Cinci minute.

Fură mai multe. Fură zece. Fură cincisprezece. Le număra și le însemna ceasornicul de pe-o etajeră, făcut după modelul celor din piețele Bernei, în sculptura unei bisericuțe de lemn, — și mi se părură nesfârșite. Dar când se întoarse, bătând din palme și sărind într'un picior, uitai. Imi șopti ca o strengărișă căreia i s'a dat voie să-și plătească o plăcere cu primejdia, imi șopti la ureche învingătoare:

— Am rânduit... Și-și aprinse o țigară pe care nici nu știa s'o fumeze, se trânti pe canapea ca o pisicuță ce umblă după mângâieri, sări la etajeră deși stropi mâinile dintr'un vaporizator cu parfum, asvârlă țigara, și iar veni pe locul de unde plecase.

Intr'aceea se desluși o discretă bătaie în ușă și cu al doilea pahar de ceai în mână, ștergându'l stângace cu șorțul, sfioasă și îngăduitoare, văzui în fața-mi o femeie puțin ninsă, puțin ostenită, în cearcănele ochilor cu două ciocori blânde, — din a cărei făptură se alegea ceva de soție fără noroc, de mumă fără parte, de prietenă fără nădejde, ce-mi insuflă atâta îndușoare și atât respect, că mă ridicai în picioare și-o salutai până la pământ. Femeea puse, frumos, paharul cu piciorul de argint lângă cel ce aștepta fără soț, se codi puțin, trecu pe lângă mine aruncându-mi o privire încrezătoare și din dreptul ușii pe care o și atinsese, se întoarse și mi zise domol:

— E un copil, domnule. Un copil pășit, dar bun și cuminte, inimos și devotat... de care m'am alipit și de care mi-e milă. Mi-a spus cine... cine sunteți... mi-a spus pentru ce... ea n'are nădejdi. Dar să-i fiți un prieten, o ocrotire. Eu n'am nici un drept; dar așa m'aș ruga... Și cu ciocoarele înrouate de-o

lucire contenită și prin vrerea ei prefăcută în zâmbet, deschise ușa. Eu rămăsei smerit. Fata mea de noroc i se asvârli în brațe, îi sărută obrazii și pe urmă își puse fruntea sub buzele ei.

Să mă bată Dumnezeu: scena asta simplă, îmi răsturnă sufletul, îmi tulbură cugetul, mă umplu de remușcări. Lucrurile luau întorsătura unei solemnități, se petreceau ca într'o seară de jertfă. Eram eroul unei întâmplări în care nu știam să pătrund și poate jucăria culpabilă a unor minți zăpăcite. Cum să ies din strămoare? Cum să fug fără să las urma unei treceri nepăsătoare? Cum să nu lovesc simțământul fetei ce mi se făgăduise cu atâtă farmec și cum să răspund apelului vibrator al femeiei ce dispăruse și ai cărei pași ușori răsunau încă pe sală, urcând scărișica de la mansardă, până ce nu se mai auziră. Cum să privesc bunul ce mi se oferea, fără să dau nimic din conștiință?

O preocupare suroră părea c'o turbura și pe fata mea acum. Așa explic nemirarea ei de muțenia în care căzusem și respectarea frământărilor ce mă țineau puțin departe de dansa. Spre ași face de lucru luă să toarne ceaiul, a cărui aromă începu să pună între noi o apropiere de cămin, pică rom într'insul, trase măsufa lângă canapea și așezându-se lângă mine, c'o biruință de sine vădită, îmi smulse o țigară din buzunarul hainei deschitotate, prinse să pufoie fără să fumeze și sfârși încolăcindu-și de gâtul meu brațele ce ieșeau goale din mâneculele unei bluze străvezii, privindu-mă, cu țigara în gură printre pleoapele strânse și genele aproape lipite, ca miopul ce nu și deslușește obiectul, — până ce o podidi râsul:

— Da, ce-am zis e zis. Vei fi ori nu prietenul meu, nu te'nreb. N'am cerut nimic, nu cer nimic. Asta nu e un fârg. E dorința mea. Vreau. Și scoțându-și țigara din gură își alipi buzele de ale mele.

Minutul greu trecuse. Puțina luptă lăuntrică încetase. Atmosfera de solemnitate se risipise. Fata își luă iar veselia ei de cu seară, jocurile și glumele ei necontenite. Aci își muia buzele în ceaiul cu rom, aci mușca dintr'un pesmete, aci săria șanțul dintre canapea și pat pisălogind saltetele ca un nebunatic de șapte ani, aci se da jos numai într'un pantof, aci stingea electricitatea, deschidea ușa sobei și arunca pe cărbuni o mână de castane ce pocniau și-i dau prilej de zbeg, aci intra în dulap și eșia pe față c'o mască de horbotă neagră, aci venea asudată pe genunchii mei și răsufila râzând.

De cât, cu parfumurile vaporizate, cu păhărelele de rom, cu jocurile nebunatic, cu sărutările, cu orele ce treceau, sărbătorirea armistițiului trebuia să-și găsească un sfârșit. Ostenită, îmi adormi în brațe pe canapea și capul meu ceru puțină odihnă lângă al ei.

Când mă trezii dormea încă și pe gura-i întredeschisă, par'că înfloria un trandafir. Îmi trăsei ușor brațul de sub capul ei, îi adunai părul ce mi se risipise pe umăr, îi așezai perna sub căpătâl și trusei s'o las somnului.

Dar îmi simțise mișcările și se deșteptă. Zâmbi, își goni lenea și cu tâmpla sprijinită în palmă, părând că retrăește clipele trecute de curând, șopti într'un suspin :

— Nu știi ce bine'mi pare c'am sărutat un francez. M'am stâmpărat un foc...

Vai, Doamne ! enigma se încurca și mai rău.

— Ce te-a făcut să crezi ? spusei deschis, ne vând s'o las în greșală, nu..., ori cât de mare ar fi onoarea... nu sunt francez ! Dar fu par'c'aș fi spus o gogonată minciună.

— Cum de nu ? strigă bătând din palme după obiceiul ce avea și alunecând pe covor spre paltonul meu din cuier în buzunarul căruia ochise un steguleț românesc de mătase, cum-părat peste zi. Cum de nu ? Ulite roș-alb-albastrul. Dar când se uită mai bine și-o mai ajutai eu, văzu și ea că la lumina artificială a serei galbenul păruse alb, ceea ce, cu ziua ce intra pe fereastră, nu mai era acum. Scăpă stegulețul din mână și lăsă o buză umflată, ca un copil care vede fărâmandu-i-se cea mai dragă jucărie a lui.

— Se poate să mă înșel până'ntr'atât ? Se poate oare ? suflă cuprinsă de o mâhnire adevărată. Asta e tot ce puteam da și eu într'o zi ca asta... domnule, o alsaciană — căci nu se poate să fi crezut că sunt berneză — o fugită cu mama ei, — ce voia să rămână franceză și a rămas orfană într'un spital. O alsaciană siluită de un câine de neamț, care lucrez într'un salon de modă și îmi jurasem niciodată să !... Și căzu cu capul în perne, mai îndurerată de cât dacă ar fi plâns. Dar cel puțin ce ești, sări ca împunsă de-o temere groaznică, ce-o înfelesei. Ce ești ? Mă dădui lângă ea, și nu fără oare care mândrie, o mângăiai :

— Român !

Căzu pe gânduri, își trecu cu degetele prin păr și-și degoli fruntea puțin îmbrobonată. Și cum nu era nici proastă nici neștitoare, primind de la minte răspunsul ce căutase în amintiri, se'nșenină de un zâmbet ca al soarelui ce intra prin ferestre și se lipi de mine, toată :

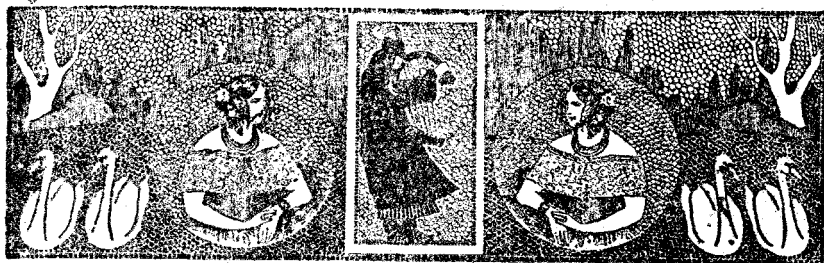
— Român ? Stai că nu e supărare atunci. Ne-am împăcat. Suntem prieteni buni. Românul să-și inchipuie că și-a îmbrățișat Transilvania ; Alsacia c'a sărutat un francez !

Și după ce se găti fredonând un cântec, eșirăm amândoi unul lângă umăr, coborărăm potecața străbătută cu câteva ore în urmă pe înfunec și sărutările ei ne economisite mă însoțiră până la stația funicularului. Ceea ce făcu pe niște bernezi somnoroși să'nvoarcă privirile de la noi și să zică printre dinți, destul de tare ca să înțelegem :

— Scârbele astea de latini !

Montreux, 21 Noembrie 1918

CATON THEODORIAN

Isidora

I

De ce nu plânge Isidora mortul?
 Sub vălul sfânt de ce s'ascunde mută?
 Privirea ei în adâncimi țesută
 Iși cată parc'că'n altă țară portul.

Dar iată Nilul; umbra cea temută
 A necropolei își întinde cortul
 Spre lotușii albaștri, unde-i tortul
 Reînvierei, — mândră, ne'ntrecută...

Și cel ce așteaptă lacrimi, în neștire
 Iși doarme dus cu moârtea împreună
 Durerea lui și orice rătăcire...

Ce răsvrătire 'n Isidora sună?
 De ce nu plânge? ci, în neclintire
 Privește'n somnul lui ca o nebună?

II

„Slujiam lui Isis și, nevinovată,
 „Sfințiam prin râul lacrimilor mele
 „Reînvierea nopților de stele
 „Ș'a zilei de lumini încununată.

„Pe ochii stinși, pe trupurile grele
 „Durerea mea plângând înrourată
 „Chiemă însuflețirea minunată
 „Ce știe somnul morților să'l spele.

„Acum, în viața mea întunecată
 „Răsună strigăte de cucuvele
 „Privesc în drumul meu înspăimântată!

„Simțirile-mi certate între ele
 „Ca fluturi negri fâlfâie și cată
 „O rază de nădejde să le nșele...”

III

Așa vorbia cu jalea ei femeea
 Iar mortul sta întins, în așteptare.
 În templul alb, arome'n legănare,
 Se'mpleticeau pe floarea de perseea.

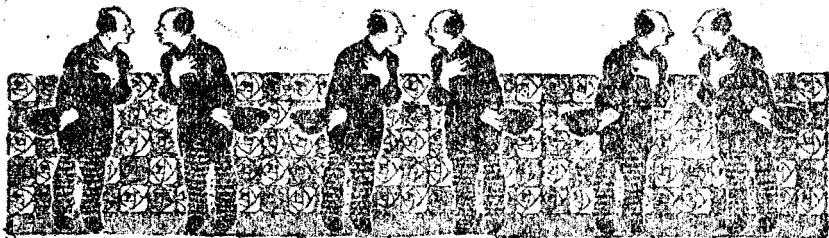
Cum îl privia în somnul lui aceea
 Pe care frumusețea cea mai mare
 Topise în bogată nepăsare
 Delirul ei ce-aprinde'n lumi scânteia!

Căci îl iubise, dusă în neștire;
 În ochii lui, în brațele vâjnoase
 Uitase-a preoției mulțumire...

.....

Aproape sună Nilul; somnoroase
 Ecouri chiamă poate-o amintire
 Iar Isidora ține 'n neclintire.

Pe trupul scump, privirile-i setoase...

AMINTIRI UNIVERSITARE

N. Iorga

Când m'am înscris eu la Universitate, centrul de atracțiune era Titu Maiorescu. Când am eșit, se pregătea o nouă grupare a simpatizilor juvenili în jurul altui profesor, care, de și cocheta cu cercul «Convorbirilor literare», se dezvoltase în afară de școala junimistă. Acesta era **Nicolae Iorga**.

Întâia dată când auzisem numele de Iorga, era într'o împrejurare când nu putea să-mi inspire nici o simpatie: D-l Iorga era concurentul la Universitate al profesorului nostru de istorie, dela liceul Sf. Sava, Ion C. Georgian. Pentru Georgian, aveam toți elevii, o adevărată evlavie. Ne explica frumos și învățam la dânsul carte. Îl avusesem profesor până în clasa III-a secundară, când a fost transferat spre adâncă noastră supărare la cursul superior. Puțin timp după aceasta, auzim dela elevii claselor superioare că Georgian candidează la Universitate și are șanse de a reuși. Simpla candidatură îi dădea în ochii noștri un prestigiu care nu putea decât să mulțumească sentimentele ce le aveam pentru el. În tot timpul concursului care se ținea la Iași — eram plini de nerăbdare, și de speranțe, — pentru Georgian. Avizi să cunoaștem rezultatul, trăgeam indiscreți cu urechea la convorbirile celor mai mari. Ceeace am aflat la un moment, e că Georgian răspunsese admirabil, dar că Iorga — adversarul profesorului nostru — este un protejat, care, totodată, grație unei memorii excepționale, izbutise să impresioneze prin gămăda cunoștințelor expuse de altfel la concurs, fără rânduiala și fără talentul prin care se relevase Georgian. Juriul se împărțise în două și rezultatul fusese că amândoi candidații — au căzut. În anul următor Georgian și-a luat iarăș concediu dela școală, pentru a se prezenta din nou. Aceleași emoții, aceiași febrilă așteptare! După câte-va zile de apăsătoare tăcere, într'o seară, elevii din clasa VII-a erau strânși cu toții într'un grup, de unde venea vorbă animată și se deslușiau gesturi mânioase. Sosise noutatea: Georgian căzuse, — de data asta singur. Lungi comentarii aprinse asupra nedreptății care se făcuse profesorului nostru, căruia i se preferase un concurent mai prejos decât dânsul și care avea numai o... memorie ceva mai mare! Inutil să adaug că această părere pe care o împărlășam ca o mângâere, n'o inventaseră pedeantregul elevii dela Sf. Sava!

După un oarecare timp însă, aflându-mă tot în liceu, am aju

să-mi fac o idee mai justă despre personalitatea lui N. Iorga. Am avut surpriza să-mi dau seama, că mintea sa nu este numai o vastă arhivă, un caer de lână îngrămădită de unde se torce un fir fără sfârșit. Această idee — pe care — cum am zis — nu noi o născocisem, ci o prinsesem din aer, unde sbura rătăcită, mi-am corijat-o cetind niște note de călătorie de prin Dalmația și Italia, care m'au încredințat îndată că N. Iorga e ș'un om de *talent*. Plasticitatea descrierilor și noutatea imaginilor erau indicii ce nu se puteau nesocoti. Totuși, nu știu cum se face, că în mediul în care mă'nvrteam, nu-mi venea de nicăeri o confirmare hotărâtă a impresiilor mele și din cauza asta, continuam să-l văd în genere pe Iorga sub aspectul la care alții ar fi dorit să-l reducă: neobosit cercetător de hrisoave și culegător de documente. În ce privește talentul și aptitudinile literare, îmi amintesc că erau unii care îl puneau deasupra pe G. Ionescu-Gion, — ceiace nu știu dacă constituia o impietate mai mică, de cât atunci când în dragostea noastră ignorantă, îl puneam de-asupra, ca știință, pe I. C. Georgian!

În vara anului când mă înscriam la Universitate — menționez și acest incident — am fost informat că N. Iorga se făcuse culpabil de o faptă pătimasă de rău patriot. Scrisese într'un ziar tipărit în franceză — îmi pare în «l'Indépendance» — sub titlul de «opinii sincere», un aspru rechizitoriu la adresa tuturor instituțiilor noastre și a celor mai multe personalități de cultură. Lucrul era reprobat mai de toată lumea care cetise și cu care venisem în contact. Un membru corespondent al Academiei române, care se va fi socotit mai dator să-și apere Instituția, decât chiar un membru activ știu că făcea clăbuci de mânie. Personal n'am fost prea impresionat de gravitatea faptei și oricât aș fi vrut să par de amabil față de respectatul meu interlocutor, îmi amintesc că n'am reușit să sbârni de revoltă, nici măcar pentru a-i ține isonul din când în când. Iar ceiace nu bănuiam totuși e că aceste articole incriminate, pe care nu le cetisem încă, aveau să devie curând, o lectură așa de plăcută și de atrăgătoare, încât să-mi fac din ele pentru multe seri obosite, o carte de căpătâiu. Venit la București în toamnă, mi-am procurat volumașul în care erau strânse articolele în chestiune și nu pot uita desfătarea sufletească de care eram cuprins, cetind acele polemici incisive, a căror dreptate n'o puteam aprecia peste tot, dar a căror vervă scanteetoarc era mai presus de discuțiune. Hotărât, figura lui N. Iorga se degajase de data asta bine, urcându-se în albastru, de pădurea deasă de «Acte și Fragmente».

Când l'am ascultat la curs întâia oară, asta nu era chiar la începutul anului școlar. În primul an de litere și filosofie nu figura materia d-lui Iorga. Foarte ocupat cu audiarea cursurilor obligatorii și-a lecturilor personale, neprimind de nicăeri indemnul asiduu, care ducea val-vârtej pe oricine la cursul lui Maiorescu, am lăsat să treacă vreo două luni de zile până m'am hotărât să asist. Am găsit sala potrivit de plină; era lume dar stătea comod în bancă și nu riscai să nu ai loc. Lecțiunea a ținut două ore și a fost ca expunere tot ce poate fi mai deosebit de felul maiorescian. Ținuta profesorului de asemeni. Mai întâiu un om care n'are timp de pierdut întră precipitat

pe usă și începe să vorbească mai înainte de-a se așeza bine în scaun, Navală abundentă de cuvinte, fraze care se desfășurau în voie, fără preocupări de efect și fără o strunire prea atentă. Lipsă aproape totală de gesturi. Subiectul lecțiunii era — după cât îmi aduc aminte — ceva despre politica colonială. A fost o prelogere «plină». Nu fascinantă, dar cătuși de puțin plicticoasă. La un moment dat o vorbă fericită de spirit a deslănțuit râsetele tuturor. A fost o glumă de maestru, lucru cu care nu prea te întâlneai la cursurile lui Maiorescu, unde încercările de glumă erau de regulă partea cea mai puțin artistică și mai nereușită.

Eșit de la curs îmi analizam impresiile, și ca mai întotdeauna, în astfel de ocazii, te gândești mai puțin la *ce* a spus decât la *cum* a spus. Și recunoașteam că'mi ascultat o prelegere interesantă și plăcută, dar pe cât nu șovăesc astăzi să-l așez pe N. Iorga printre marii oratori ai noștri, pe atât atuncea nu mi-ar fi trecut prin minte să o fac. Care era cauza? Mai întâiu socotesc că eram prea înlănțuit de forma de elocvență maioresciană, cu ordonanța, măsura și curbele ei elegante. Îmi închipuiam că normele acestei elocvențe sunt regule obștești și necesare sau chiar dacă nu mi-o imaginam poate, dar deprinderea pe care o aveam cu muzica ei melodioasă, mă făcea impropriu să pretuesc îndată ropotul wagnerian al vorbirii d-lui Iorga. Ceiace se întâmolă de altfel și'n muzica propriu zisă...

Dar vor mai fi fost și alte cauze decât aceasta. Mai întâiu d-l Iorga este un puternic orator de «forum» și de masse. Poate că însusirile sale oratorice nu și le poate desvolta destul de bine, în cadrul unei prelegeri universitare. Însă o cauză de căpetenie era cred o alta. Pe când Titu Maiorescu a rămas din tinerețe același, în stilul său de scriitor și-a atins — pare-se — dintr'odată perfecțiunea sa de vorbitor, d-l Iorga n'a avut o dezvoltare așa de repede încheiată, ci a evoluat mai multă vreme, căpătând cu timpul înfățișări și ademeniri nouă. Pot zice că d-sa s'a transformat sub ochii mei, în cei câți-va ani ai epocii mele de student. Și îmi amintesc cum de la un timp împreună cu colegul meu, poetul P. Cerna, constatam după fiecare lecțiune, comunicându-ne impresiile, ascendența *artistică* a expunerii d-lui Iorga. Știu că la o prelegere nu putusem să asist. Foarte necăjit de aceasta, mă duc repede să-l găesc pe Cerna. «Ei cum a fost astăzi?» l'am întrebat. La care știu că mi-a răspuns: «Mai colorat și mai de spirit ca oricând». Șadevărat că progresul zilnic pe care îl semnalam la elocvența de catedră a acestui profesor, era tocmai un colorit crescând al povestirii, precum și neconținute șarje delicioase, — pe fondul inițial al vorbirii abundente, spontane și fără urmă de artificialitate.

Dacă dar nu mi s'a impus dela prima dată calitatea de orator a d-lui Iorga, e — printre altele — pentru că *încă* nu era. Sau, dacă vreți nu era *destul*. Această calitate devenise evidentă în ochii tuturor, doi-trei ani mai târziu, când sa afirmat cu o putere ce nu mai îngăduia neîncrezători. Fizionomia sălii de curs la d-l Iorga, a început să se schimbe, — amintind întrucâtva îmbulzeala dela Maiorescu, — cu prilejul unor prelegeri asupra *literaturii contemporane*, pe care le-a ținut,

ca parte a istoriei contemporane, în iarna anului 1903—1904. Nu voi uita nici odată farmecul acestor lecțiuni. Nu mai vorbesc de vastele cunoștințe și de bogatul material care ni se punea la îndemână fără de nici o osteneală din partea noastră. Nu mai vorbesc de admirația care ne-o deștepta lecție cu lecție faptul de a vedea atâta competență la un nespecialist. Dar totul era îmbrăcat într'un vestmânt sclipitor, de caracterizări lapidare, icone neașteptate, biciuiri usturătoare și de peste tot se desfăcea un suflu de primăvară, o senzație de proaspăt, un cântec de viață intensă. Simțeam totodată ceva care deranjază domnia maioreșciană, ca acea lumină a zorilor de ziua care turbură, în saloane, candelambrul cel mai strălucitor.

Recunosc că în decursul acestor prelegeri am avut și decepțiuni. Unele exagerații, unele aprecieri nedrepte, tendința de-a înlocui uneori printr'o caricatură spirituală, portretul exact al personajilor. Cu deosebire îmi aduc aminte, de chipul aproape scandalos, în care ne-a prezentat filosofia idealistă contemporană, — a lui Kant și-a urmașilor săi. Ca și cum această filosofie n'ar conține decât crusta pedantă și jargonul scolastic prin care desigur păcătuiește, portretul ei tindea la o caricatură amuzantă și atâta tot. Studenții dela secția filosofică, știu că au plecat indignați dela această lecțiune și cu îndolală în suflet dacă nu cumva și celelalte portrete literare — unde controlul lor era mai dificil — nu vor fi fost tot așa de subiective și de șarjate ca acesta. Totuși nici o defecțiune la lecția viitoare. Cu toții am fost prezenți să ascultăm mai departe, fiindcă vraja cursului era mai tare decât orice altă considerațiune. Pe lângă orientări folositoare în două literaturi, la noi puțin cunoscute și pentru care d-l Iorga avea multă prețuire — cea germană și cea engleză — pe lângă atâtea lucruri noi, de care luam cunoștința atunci întâia dată, era izbucnirea impetuoasă a unei forțe intelectuale, a unei forțe așa de neobișnuite, în cât îi uitai toate acele lucruri pe care le socoteai ca rătăciri.

Maioreșcu putea să rămână maestrul; Iorga era un fenomen.

Este drept acum că ispita acestor prelegeri răsunătoare, nu era decât o parte a fundamentului popularității, care se creia zi de zi, în jurul acestui din urmă profesor. Mai era toată neobosită activitate a scriitorului, care publica osebît de opere de specialitate, polemici culturale pline de vervă (citez: Cum face d-l Tocilescu a doua ediție a scrierilor sale), cărți de călătorie de prin ținuturile românești, în sfârșit o vie propagandă pentru îndreptare pe toate tărâmurile. Articolele pe care le publica în fiecare număr din revista «Semănătorul» și pe le concura zadarnic câțeva vreme, palidele pagini ale lui Ovid Densusșeanu, i-au dat și înfățișare de șef literar. Mai târziu du,ă ce eu părâșisem Universitatea, lupta sa pentru limba românească, desprețuită de elita noastră, l'a așezat și mai tare în centrul privirilor tinerimei, doritoare de înnoire și însetată de ideal...

Acum, evident că toată această prodigioasă activitate, care nu dă o clipă semne de slăbire (în ultimul timp d-l Iorga a ajuns — pe lângă atâtea altele — să redacteze singur²⁾ dintr'un ziar cotidian), — această activitate dacă avea în deobște țeluri frumoase și înalte, nu era însă pururea obiectivă și nepărtinitoare. Și nu erau părtiniri de

acelea care să poată trece neobservate, ci unele care săreau în ochi. Îmi amintesc între altele de articolul în care d-l Iorga cerea să fie tras în țapă, acela care nu va admira poemul lui St. Iosif, asupra lui Ștefan cel Mare, poem care n'a impresionat pe nimeni și se bucură astăzi de-o uitare bine meritată. Și altele încă!..

Totuși aceste neajunsuri erau cu prisos despăgubite prin bogăția minții, avântul sufletului, meștesugul formei, prin noutatea imaginilor așa de strâns așezate una lângă alta, încât rare ori se puteau prelinge printre ele, picuri de banalitate

Era o energie tânără care te însufletește și te mână...

O nouă influență viguroasă se ridică astfel în fața influenței staționare a lui Maiorescu, care, pentru că nu mergea înainte, nu putea decât să înceapă a da înapoi...

După cum Maiorescu fusese reprezentantul năzuințelor unei epoci gata să sfârșească, Iorga era portcuvântul unei ere care începea. În evoluția socială se *alternează* două feluri de epoci: unele de entuziasm care poate înainta până la utopie, altele de prudență și circumspecțiune care pot degenera în timiditate. În virtutea atracțiunii contrastelor și-a alternării trebuințelor opuse, avem pretutindeni această evoluție ritmică și oscilatorie. Societatea «Junimei» al cărei șef fusese Maiorescu, reprezintă perioada de reacțiune a prudenței și măsurii, față de baza anterioară în care avântul romantic ajunsese — după înfăptuiri folositoare la divagațiuni. Junimea n'a fost nici odată o școală de entuziasm, — afară poate de domeniul frumosului și-a celor ideale. În viața practică ea a preconizat critica, cumpătarea, circumspecțiunea, însușiri excelente pentru o epocă de *consolidare*, cum au fost pentru țara noastră cele trei-patru decenii dela finele veacului trecut. Dar când și-au făcut loc iarăși trebuinți de reînnoire și veleități de schimbare îndrăzneată, punctul de vedere al Junimei urma să fie depășit. Prudența maioreșciană nu-și mai avea nici vechiul folos, nici vechiul ei răsunet.

În această ordine de lucruri să mi fie permis a povesti un fapt caracteristic. Plecat în streinătate, pentru complectare de studii, și autorizat de Maiorescu să i scriu din când în când, i-am zugrăvit într-o primă scrisoare, impresiile ce-mi făcuse Viena. După cei înșirasem una și alta, terminam cu o frază care recunosc, era mai mult efectul unei dorințe, decât a unei prevederi pozitive. Această frază suna cam astfel: «Ce păcat că acest frumos oraș (Viena) demn de o soartă mai bună, e capitala unui Stat hărăzit pierii!» În răspunsul lui Maiorescu, (trimis din Abbazia 5/18 Ianuar 1906), după ce îmi aprobă unele impresii, continuă textual:

«Dar ce nu-mi pare nemerită este proorocirea despre distrugerea Imperiului Austriac. Eu aud acest cântec de vre-o 50 de ani, și am de mult experiența, că cea mai zădarnică îndeletnicire este proorocirea istorică pe o scară mai întinsă... Nu te-a pus pe gânduri cazul lui Napoleon I, care la 1816 «prevedea» sau republicanizarea sau rusificarea Europei peste 50 de ani? Și cazul lui Littré, care la 1852 «a prevăzut» ca pozitivist cu certitudini științifice, că de atunci înainte «era asigurată pacea universală?»

Circumspecțiunea lui Maiorescu, față de care s'a comis în zilele

noastre infamia de-a o socoti nepatriotism sau chiar trădare, nu mai puțin era lozınca unei epoci, care 'ncepea să se vestească și-ale cărei preocupări nu mai erau la ordinea zilei. Sunase ceasul iarăș pentru o eră de avânt curagios.

Pentru noile trebuinți clocotitoare, pentru *reîntoarcerea* la faza de exuberanță care precedase reacția Junimei, era nevoie de alte calapoade de oameni. Ca un reprezentant remarcabil al acestei vremi care era în mugur subț zăpada epocii anterioare, apare Nicolae Iorga. Și iată-l apostol pentru tinerime...

Neapărat de câte ori revine o veche eră depășită, nu se mai întoarce cum a fost. Ci se întoarce, folosindu-se într'o măsură oarecare, de criticile fazei care îi luase locul, biruind-o un moment. Așa se explică pentruce nici-o formă socială nu este de prisos, pentruce o nouă perioadă, diferită în tendințele ei de cea anterioară, n'o poate ignora cu totul și pentru ce Nicolae Iorga n'a putut fi un naționalist de felul aceloră *dinaintea* Junimei, ci și-a însușit o parte din spiritul junimist.

Că și-ar fi putut însuși chiar mai mult, că, din această cauză îi va fi expus curentul la o prea repede reacțiune, această poate fi subiectul unei discuții interesante, dar... eu unul aș eși prea mult din cadrul amintirilor universitare.

I. PETROVICI

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Pădurea de trandafiri

*Purtând pe umeri coșuri cu roșii trandafiri
 Pe valea înflorită veneau culegătoare...
 Treceau în seara calmă, în umbrele subțiri
 Ca niște uriașe buchete călătoare...*

*Venia procesiunea de roze, ca un șir
 De tinere vestale cu brațele deschise
 Și 'n urma lor parfumul curgea ca un zefir
 Și mă purta departe și mă 'mbăta cu vise:*

— „Spre ce palat din basme aduc mărețul dar
 Să 'mpodobească drumul regeștilor mirese?
 Ce sfântă minunată așteaptă în altar
 Prinusul de tămâie și flori abia culese?“

*Venia procesiunea de roze în amurg,
 Din cer cădea pe coșuri a serii largă pace
 Și eu, priveam, pe gânduri, cum vin meru și curg
 Pe drumurile mute, spre casele sărace...*

*Cu cea din din urmă rază a soarelui — s'a stins
 Și calma feerie a florilor purtate...
 Tălăncile răsună... ferestre s'au aprins,
 Femei aleg din turmă vițeii, pe 'noptate...*

*Țărani săraci așteaptă cu turmele ce vin
 Și florile culese pe valea 'mbălsămată...
 E pâinea lor acolo, în coșul mare, plin
 Sânt zilnicile vise de viață 'mbelșugată...*

*Muri-vor trandafirii și-al sângelui pârâu
 Va fi vândut ca mâine, în târguri, printre vite...
 Și 'n schimbul lor țărani primii vor saci cu grâu
 Și-un pumn de-argint, în care sunt mii de flori strivite...*

*Culegător de roze pe 'ntinsul largei firi,
 Poetul — biată pradă a grijilor de mâine —
 Despodobind imense păduri de trand-firi,
 Iși vinde înflorirea din suflet — pentr'o pâine...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VICTOR EFTIMIU

— Intrebări neliniștitoare —

Buletin politic. — Grevele engleze. — Pentru multă vreme Germania e înfrântă mili arește, dar geniul său n'a fost ucis prin înfrângerea militară. Marxismul, care nu-i numai evreesc ci și prusian, se opintește să cucerească acum bătălia pierdută de Ludendorf. E vorba nici mai mult nici mai puțin, să seucidă în sufletul maselor spiritul de libertate, atât de scump Anglo-Saxonilor și Latinilor, în scopul de a-l înlocui cu regimul constrângerii — tot așa de scump concepțiunii generalilor Germaniei, ca și sociologilor săi.

Germania a îndurat — mai bine decât oricare altă țară târâtă în războiu — sistemul cartelelor, a dozării alimentării și aprovizionării de stat, și toate mizeriile isvorâte dintr'o stare anormală. Germania era pregătită mai bine ca orice țară să sufere acest regim, mortal inițiativelor individuale. De multe ori s'a observat că organizarea social-democrației germane, era calchiată după organizarea armatei prusiene. Evenimentele ultimilor cinci ani au dovedit-o cu prisos.

Invingătorii lăsa-vor Germaniei, învinse în armata ei, prilejul triumfului, prin socialismul ei? Întâmpla-se-va Aliaților, învingători ai pangermanismului, ce i s'a întâmplat Romei, victorioasă odinioară în fața Greciei? *Graecia capta ferum victorem cepit.*

Etatismul prusiano-german va triumfa el împotriva liberalismului german și latin? Germania a făcut o lovitură feroce în Rusia. Unde a căzut Hindenburg, a reușit *omul său Lenin*. Mareșalul s'a văzut silit să închidă poarta, — dar bolcevistul a intrat pe fereastră. Să fie oare copt Apusul pentru o catastrofă identică?

Nu credem, și *priveliștea pe care ne-o înfățișează de cât-va timp Marea Britanie ne întărește în credința noastră.*

Să nu ne amăgim! Greva aceasta formidabilă care a cuprins cele 3 principale *Trade-Union* ale regatului, ursită să paralizeze viața publică și să forțeze guvernul din Londra să capituleze, nu e o grevă asemenea acelor pe cari *Trade-Uniunile* le patronau de obicei. De data aceasta e vorba nici mai mult nici mai puțin, de o experiență bolșevistă, de o svârcolire a hidrei germane prăbușită dar nu resemnată.

Germania speră, prin triumful bolșevismului, să împingă Europa spre ruină, — și în urmă să-și restabilească, grație dezastrului pricinuit, *stăpânirea prin impunerea ordinii germane*. Din nenorocire pangermanismul găsește acolo complici à la Cocea, Christescu și Moscovici și mult mai periculoși ca aceștia, tocmai în țările unde executarea programului socialist ar fi un dezastru mai greu de reparat.

Dar veștile ce ne vin din Marea Britanie dovedesc odată mai mult, că lovitura a dat greș. Greviștii englezi au întreaga populație împotriva lor. În Anglia, ca pretutindeni, ideile de fraternitate și *solidaritate a orașelor* au făcut mari progrese în timpul și din cauza războiului. Burghezul, clasele posedante, sunt gata acolo la cele mai aspre sacrificii, nu atât pentru a-și apăra un bun egoist, — căci războiul le-a dat prilejul să probeze cu ce spirit de sacrificiu se pot despărți de viață: — dar pentru a-și apăra un *principiu*, și a ocoli aventuri sociale pe cari mintea lor sănătoasă nu le poate mistui, ci le lasă pe seama creierilor bolnavi.

Prezența lui Lloyd George la putere, omul care a publicat acum în urmă un manifest însuflețit de cel mai pur mesianism, e o cheazășie că largi revendicări uvriere sunt definitiv admise în noua orientare a politicii de stat; căci între o politică de propășire socială și *abdicarea în mâinile bolșevismului, e o prăpastie.*

Poporul englez dovedește că a înțeles aceasta. Față de dezertarea unor lucrători, alții s'au oferit să-i înlocuiască. Într'un cuvânt, neamul britanic a ținut s'arate că nu permite să se calce în picioare victoria dobândită cu prețul atâtor vieți de lucrători și burghezi. Nici nu ne putem aștepta la altceva. El va feri lumea de maxilarele lui Lenin și Trotzki, cum a știut s'o smulgă din ghiarele lui Hindenburg.

Lausanne, 4 Octombrie.

M. M.

Concluziuni pentru lucrătorii noștri socialiști. — Interesanta comunicare de mai sus a prietenului nostru M. M. care e și unul din colaboratorii interesantei «*Gazette de Lausanne*», — deșteaptă o gravă problemă în conștiința lucrătorilor noștri socialiști, — vorbim fi-rește de aceia în inima cărora balivernele streinilor ce și-au luat sarcina să-i conducă, nu a stins iubirea de țară.

E foarte caracteristic de constatat și pentru ei și pentru conducătorii responsabili ai vieții acestui popor: către care formă și spirit de

socialism vor șefii socialismului român să îndrepteze spiritul lucrătorilor noștri? Spre cel englez, francez, sau măcar german? Ori spre acela al *dușmanilor noștri ireductibili, spre socialismul cu firma bulgăro-rusească a lui Racowski, sau ungurească a fostului său ucenic: Béla Kun?*

Nici n'ar fi nevoie de actele comisarului regal al Curței Marțiale, pentru ca acei îngrijorați de călăuzirea nefericită a lucrătorilor noștri, să știe încotro vor să-i abată urmașii legitimi ai lui Racowski!

Când în urma argumentării lui *Barthou*, socialistul francez Renaudel, înfiorat, a caracterizat printr'o simplă întrerupere, slăbiciunea tratatului de la Versailles ca pavăză a Franței împotriva unei *eventuale agresiuni a republicii socialiste germane, el a spus cuvântul: «un tratat cu așa lipsă de garanții îndestulătoare, e un dezastru național pentru noi»*.

Oare la noi, ar spune Moscoviți de pildă acelaș lucru dacă—(presupunem) — am avea într'un tratat asemeni celui de la Versailles, măcar tot atâtea garanții împotriva republicii sovietiste a lui Racowski-Lenin, cât are Franța acum împotriva Germaniei? Or, *nu numai că Moscoviți nu s'ar declara nemulțumit ca Renaudel, — dar ar cere chiar vreo ambasadă de încredere pe lângă fostul și iubitul său șef?*

Să nu mi se spună că fac aici o insinuare lipsită de temeii. Am întâlnit pe d. Moscoviți ca prizonier în lagărul din Stralsund... Era dintre cei trecuți pe lista trădătorului colonel Sturza, spre a se întoarce în țară, în urma apelului său, mai înainte de a se fi încheiat pacea cu dușmanii noștri... Că aceasta nu era onorabil, nu putea fi nici o pieșică. E poate și dânsul de aceeași părere cu socialistul german care a spus fără nici un înconjur: *«onoarea face parte din ideologia burgheză!»*

Dar lucrătorii socialiști români să aibă în inimă atâta dor de țară și în cap atâta minte, în cât să priceapă că în țări mai înaintate în cultură de cât vecinii noștri, nu a putut să existe frăție internațională între luptătorul socialist anglo-franco-belgian deoparte, și german de altă parte; că nici măcar pentru viitor nu s'a putut vedea un acord al păcii—Renaudel o spune—*fără garanțiile victoriei complete a atacatului împotriva agresorului,—fie acesta chiar și o republică socialistă!*

Veacuri de cultură nu pot da în inima socialiștilor patrioți siguranța unei păci fără garanții, — și bizanțul unit cu *neurastenیا slavă* de care vorbea maréle savant Landouzi, dezechilibrul și deșuchiarea mentală a unor popoare cari nu s'au oșelit la nici o sănătoasă disciplină, o s'o poată face printr'o revoluție de azi pe mâine!

Din însă-și faptul că soldatul român, în cele mai vitrege vremuri, nu s'a bolșevizat alături de soldatul rus, este o dovadă că între popoarele din orientul Europei, țărănul român este cel mai sănătos moralmente. Viștile și decăderea orașelor, a putut vremelnice abate pe lucrătorul nostru de la bunul simț al creatorului Doinei; să-l ia de pildă în tot ce face și în felul cum se organizează el la sate, și să nu uite, că depărtându-se de orientarea acestui frate mai mare, mai cuminte și mai vechiu în istoria țării, nici o victorie binecuvântată, nu-i este rezervată. O singură dată l'au putut năuci Bangherenii și Ficșineștii semidocti. Dar el a priceput de atunci că prețuește mai mult *judecata* care nici odată nu se învață din cărți, de cât trâncăneala papagalilor de club.

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Național: *Inșiră-te mărgărite*; Teatrul Regina Maria: *Instinctul*

Inșiră-te mărgărite, cea mai fericit inspirată lucrare a d-lui Victor Eftimiu, ocupă un loc special în literatura dramatică românească. Fără a fi o feerie (li lipsesc peripețiile multiple și strânse împrejurul unui punct central), fără a fi o piesă teatrală (are o construcție care e negațiunea construcțiunii dramatice), este totuși un spectacol care interesează și stârnește o impresie adâncă. Succesul proaspăt ce-l regăsește astăzi înseamnă că *Inșiră-te mărgărite* are ceva ce înfruntă trecerea vremii.

Are mai întâi lumea pe care o aduce în scenă. Făt-Frumos, Smeul, Alb-Impărat, Ileana-Cosinzeana sunt figurile cele dintâi poetice cu care ne-am trezit cu toții. Lumea basmelor e inițierea noastră în lumea poeziei. Revăzând-o în teatru, ne retrăim tinerețea, ne regăsim față în față cu primele bătăi din aripi ale fanteziei noastre. Cred că lumea aceasta este cel mai puternic element de succes al operei d-lui Eftimiu.

Apoi are o tinerețe entuziastă care veșnic cucerește. Versurile din *Inșiră-te mărgărite* nu sunt bogate în cuprins, dar au o sonoritate teatrală ademenitoare. Muzica lor nemeșteșugită își fură urechea. Nu le ascuți pentru ceace spun, ci pentru sinceritatea lor curgătoare. Pleci dela teatru aproape fredonându-le, ca melodiiile ce devin populare.

Și înfârșit are o revizuire a legendelor, cel puțin interesantă, dacă nu și prea susținută. Smeul trebuie să fie o victimă, Făt-Frumos un fanfaron; Ileana-Cosinzeana nu iubește pe Făt-Frumos, ci pe Smeul-Smeilor. Partea aceasta însă, prețioasă pentru cei mai rafinați, trece mai puțin luată în seamă de cei mulți, și astfel nu constituie un element de succes teatral, ci mai ales literar.

D. Victor Eftimiu, pe măsură ce și-a însușit tehnica scenică, a văzut lipsa de construcție din *Inșiră-te mărgărite* și cu prilejul fiecărei reluări, a mai adăogat, ba câte-o scenă, ba câte-o nouă împărțire a scenelor existente, spre a spori consistența dramatică a spectacolului. Toate adaosurile însă nu fac decât să împovăreze frăgezimea poemului care se susține indeajuns prin forța inspirației sale inițiale.

Din interpretarea corectă se înalță în deosebi d. Bulfinsky, un Smeu strașnic în toate privințele, și d. Ioan Petrescu, un Alb-Impărat încântător de jovial.

Compania Bulandra urmează seria reluărilor, potrivit cu puterile elementelor artistice pe care se întemeiază. Decât să vedem noutăți searbode, preferăm vechiturile mai norocoase.

Instinctul e dintre acestea. Kistemaekers în orice caz n'a făcut ceva mai bun. Seriozitate în expunere, sobrietate în desbatere, umanitate în desnodământ: calități frumoase. Poate că are puțin miros tezist, dar atât de delicat încât nici un moment nu supără.

Artiștii însă rezistă mai puțin vremii ca piesele. Cel ce a jucat odată bine un rol, nu e sigur că-l va juca întotdeauna. Vremea roade puterile trupești ale omului, chiar când îl lasă suflitul neatins.

L. REBREANU.

CRONICĂ ARTISTICĂ

Expoziția Grigore Manea

(Sala Bibliotecii Ateneului)

Formula estetică a naturalizmului în pictură nu depășește, de multe ori, idealul fotografic: de-a ne înfățișa motivul (subiectul) din natură cu cât mai multă fidelitate. De aceea elementele din natură (figuri, case, pomi, etc) își păstrează, în lucrările pictorului naturalist, înfățișarea lor — materială și formală — individualistă, ca să constituie prin reuniunea lor în același tablou, la urmă, o privesc oarecare.

Interesul provocat de asemenea lucrări — la apariția lor — s'a epuizat repede, căci considerarea fiecărui obiect, în parte, ca o cantitate a avut de rezultat o lipsă de unitate generală, adică a unui punct central unde — prin intermediul simțului vederii — să se concentreze și să se disolve într'un sentiment predominant.

Și atunci, în cele din urmă, impresionistii francezi au stabilit principiul *unității culorii*, care nu consideră decât culoarea obiectului făcând abstracție de materia și forma individuală a obiectului.

În linie evolutivă, logică, neo-impresionistii au întronat curând, principiul *unității de lumină* care la rândul ei disolvă atât forma cât și culoarea obiectelor rămânând, ea, ca adevăratul subiect al tabloului, după cum culoarea propriu zisă, forma subiectului tabloului impresionist.

Artificialitatea, care se amestecă în orice operă umană, nu permite să se exprime nici pictorului decât cu ajutorul unei convențiuni, al unui *parti pris*, dacă vrea ca privitorul să obțină o impresie clară și unitară.

D-l *Manea* a pornit dela verismul lui Herman Gröber, din prima lui perioadă, (se resimte de altfel — în nuduri și influența lui Hugo v. Haberman) și tot rămânând naturalistul precis dela origine evoluează, vizibil, spre culori. Comparăm tabloul «Bătrâna curățind cartofi» și «Bătrâna torcând». Sunt aceste tablouri cele mai caracteristice ale d-lui *Manea*; sunt reproducerea sinceră a scenelor celor mai familiare descrise fără vre-o tentativă de idealizare. E adevărul simplu și fără ornament. Simplu ca și viața bătrânelor, cu figurile uzate și șterse, care se scurge într'un mediu de sărăcie. Naturalist, deci obiectiv prin obligație estetică, și poate și prin temperament, d-l *Manea* nu ascunde realitățile vieții, imprimându-le o atracție oarecare, nevrind să provoace impresia greutății vieții altfel de cum o vede el. Și nu era greu. Căci și mizeria sărăciei pare agreabilă, văzută în tablou, în haina strălucitoare a unui efect de lumină sau culoare.

Dar d-sa nu exagerează nici în senz contrariu ca să ne înfățișeze viața, ca într'un manifest socialist, ca o agonie continuă, ca o decompunere hidoasă, încă în viață fiind, a făpturii omenești.

Și la urmă, nu constă arta, în fond, în modul cum știe artistul să prezinte un fapt sau o stare pe pânză?

Timiditatea tehnică a *d-nei Manea*, care expune alături de soțul său, exprimă o tendință decorativă cu o delicateță cu adevărat feminină. Dealtfel, la ambii pictori, problemele tehnice sunt în plin proces de rezolvare, condus de o convingere fermă și o știință într'ale meșteșugului remarcabilă.

EINSEMĂRI

Un ordin de zi al lui Gabriel d'Annunzio: „Trebue să ne cum-pătăm, să ne disciplinăm, să mer-gem iute. Cuvântul de ordine, iată-l: să luăm armele și să nu vorbim. Mântuirea patriei cere suprema noastră silință. Ea cere jertfa. Cine mai poate fi avar cu sângele său după Caporetto? Cine mai poate fi avar cu sângele său după o rușine mai grea, mai in-tunecată, mai lungă decât această? A venit clipa de a înțelege. Nu întâmplarea este aceea care azi stăpânește lupta ci spiritul. Mar-tirii se ridică strigând: **Cred! E un strigăt neiblmăzît. Am incre-dere în fiecare și în toți.**”

Trupele porniră apoi spre Fiume.

Concurs de piese ocazionale. Direcțiunea Teatrului Național, dorind să sărbătorească centenar-ul nașterii lui Alexandri și cen-tenarul teatrului românesc, vrea să activeze inspirația autorilor

dramatici făgăduind atâtea premii pentru câte-o piesă ocazională. Nimic de zis de premii, deși nici-odată concursurile, la noi, n'au scos la iveală nimic de seamă. De astă dată însă e aproape sigur că banii se vor cheltui degeaba. Căci chiar presupunând că s'ar găsi autorii cu talent care să răvnească la premiile puse, n'ar fi în stare să facă nici măcar un act de ocazie cum se cade. Pentru simplul motiv că termenul de prezentare la concurs e prea limitat. Intr'o lună de zile nu se poate ticlui nici o piesă ocazională, dar încă una care cere oarecare documentare, cum cere acum Teatrul Național. Astfel concursul nu va stărni decât emulația elevilor de liceu-autori. Afară dacă cumva premiile n'au fost promise în vederea unor piese gata mai dinainte și care așteaptă o recompensă bine meritată.

X. Y.

BIBLIOGRAFIE

(In rubrica aceasta vom publica lista tuturor cărților românești apărute în cursul săptămânii, arătând editura, numărul paginilor și costul unui exemplar.)

- Aspecte din filosofia contimporană**, vol. IV. București, 1919
Editura, „Studii filosofice”, 190 pag. Lei 8.
- N. Russu-Ardeleanu** — *Nouăsprezece luni în Bulgaria*, Brașov, 1919, Tipografia Mureșanu, 50 pag. Lei 2.
- Prof. Dr. I. N. Angelescu** — *Politica economică a României-Mart*, București, 1919, Tipografia Profesională, 40 pag. Lei 1.50
- Emil Ioachimovici** — *Jos masca sau O lecție de înaltă morală politică*, București, 1919, Tipografia Profesională, 60 pag. Lei 3.
- N. Rădulescu-Niger** — *Logodnicul durerii*, roman, București, 1919, Editura Negreanu, 194 pag. Lei 6,
- Radu Cosmin** — *Prin Ardeal*, București, 1919, Editura Alcalay, 300 pag. Lei 10.
- Gr. Popescu** — *Chestiuni cadastrale, comasări, concluziuni*, Bucu-rești, 1919, Tipografia, „Neamul Românesc”, 14 pag. Lei 1.
- Victor Eftimiu**, — *Corabia cu pitici*, navele, București, 1919, Edit. Alcalay, 152 pag. Lei 5.
- L. Rebreanu** — *Calvarul*, povestire, București, 1919, Editura Alcalay, 250 pag. Lei 6.

(Lista s'a încheiat la 14 Octombrie).

A APĂRUT

No. 9

Lectura pentru toți

:: MAGAZIN ILUSTRAT LUNAR ::

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI E. LOVINESCU

Sumarul:

Pacea	E. Lovinescu
Moștenirea (năvelă) Cluj / Central Uniy	Constanța - Marino-Moscu
Cântă ? (poezie)	Radu Cosmin
Mai bună ca cea de grâu (povestire)	I. Dragoslav
Pânea cea de mâne (poezie)	G. Rotică
Floriana lui Florin (povestire)	Victor Eftimiu
La foc (poezie)	Alex. Rally
Curierul (schiță de război)	Alexis V. Drăculea
Troița (schiță din Basarabia)	D. Iov
Documentele vremei	Luptele dela Barány-Küt- Moha Incendul Parisului
	Ion Gr. Rădulescu E. Lovinescu

Acest număr cuprinde și numeroase fotografii luate cu prilejul Conferinței de pace dela Versailles.

Abonamentele se fac la Librăria ALCALAY & Co.

Lei 36 pentru un an

„ 18 „ șase luni

Prețul unui număr Lei 3

EDITURA ALCALAY

ULTIMELE NOUȚĂȚI

VICTOR EFTIMIU

CORABIA cu PITICI

O serie de povestiri, scrise într'o limbă colorată, cu subiecte dramatice și palpitate, cuprinse într'un volum de peste zece coale, cu coperta în culori.

5 LEI

BCU Cluj / **RADU COSMIN** Cluj

PRIN ARDEAL

Un volum de 500 pagini în care sunt fixate, ca niște documente, impresiile primei călătorii a suveranilor români Ardealul liberat. Cartea aceasta nu poate să lipsească din nici o bibliotecă românească.

10 LEI

EDITURA ALCALAY